نامه به سردبیر

پراگماتیسم: حلقه مفقوده کوریکولوم دوره دکتری تخصصی پرستاری در ایران

رضا عبدالهی*، شبنم رسول پور، آیناز باقرزادی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ آذر ۱۴۰۳ ۲۴ (۱۶): ۱۵۴ تا ۱۵۶

DOI: 10.48305/24.0.154

دوره دکتری تخصصی پرستاری، آخرین مرحله دانش اندوزی و پیشرفت تحصیلی در رشته پرستاری می‌باشد و مطابق آخرین ویرایش کوریکولوم این دوره در ایران، هدف نهایی آن، تربیت دانش‌آموختگان به‌عنوان اعضای هیأت‌علمی، دانشمندان منتقد و خلاق برای هدایت تحقیقات، مدیریت و سیاست‌گذاری در سطح جامعه، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و تحقیقاتی کشور می‌باشد و نقش مهمی در پیشرفت و توسعه رشته پرستاری دارد(۱). حدود یک قرن از شروع این دوره در جهان می‌گذرد و قدمت آن در ایران نیز به سال ۱۳۷٤ بر می‌گردد. ارائه‌ای دوره به دوصورت آمریکای شمالی (مشتمل بر دو دوره آموزشی و پژوهشی) و اروپایی (مشتمل بر دوره پژوهشی) است که در حال حاضر تربیت دانشجویان دکتری پرستاری ایران منطبق بر الگوی آمریکای شمالی است(۲).

گرچه تربیت پرستاران در مقطع دکتری پیامدهای مثبت زیادی برای حرفه و نظام مراقبت سلامت به‌دنبال داشته است، اما با توجه به بالا بودن سطح انتظارات از فارغ‌التحصیلان این دوره، به نظر می‌رسد انتظارات به خوبی برآورده نشده است که از دلایل احتمالی آن می‌توان به اشکالات محتوایی این دوره اشاره کرد که از جمله آن می‌توان به عدم تناسب محنوای درسی ارئه شده با نیازهای روز جامعه اشاره کرد(۳). نتایج مطالعات مختلف نیز نشان می‌دهد که مرکزیت برنامه دکتری پرستاری، بیش‌تر بر موضوعات پژوهشی و تئوریک صرف تاکید داشته و به موضوعات اساسی و به‌روز مرتبط با رشته پرستاری کم‌تر توجه شده است(٤) و افراد فارغ‌التحصیل، افراد با بصیرت حرفه‌ای و توانمند جهت اصلاح نظام مراقبت و توسعه حرفه پرستاری نیستند(٥). علی‌رغم عملی بودن ماهیت رشته پرستاری، در برنامه‌های دوره دکتری پرستاری در زمینه فعالیت‌ها، مشکلات بالینی و مراقبتی، واحد مستقلی وجود ندارد و دانش‌آموختگان این مقطع در رویارویی با چالش‌های نظام سلامت از کفایت لازم برخوردار نیستند(٦). برنامه‌های درسی این مقطع باید به‌گونه‌ای باشد که متخصصانی را تربیت کند که با استفاده از آموخته‌های خود در سطح جامعه و بالین، قادر به رسیدن به اهداف این دوره و رفع نیازهای جامعه باشند.

کوریکولوم دکتری پرستاری در کشورهای مختلف، با توجه به نیازها و شرایط موجود در هر کشوری برنامه‌ریزی می‌شود و در حقیقت، نیازهای جامعه از عوامل مهم ایجاد تحول در کوریکولوم‌ها می‌باشد(۳) و هدف عمده دوره‌های تحصیلات

* **نویسنده مسؤول:** رضا عبدالهی (دانشجوی دکتری)، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران. rezaabdollahi۹۷@yahoo.com

شبنم رسول پور (دانشجوی دکتری)، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران. (sh.rasoulpour@gmail.com)؛ آیناز باقرزادی (دانشجوی دکتری)، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران. (bagherzadiaynaz@gmail.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۶/۱۸ ، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۴

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.48305/24.0.154]

تکمیلی در پرستاری در کشورهای مختلف، پاسخگویی به نیازهای در حال تغییر جامعه، نیازهای حرفه‌ای، توانمندسازی پرستاران در ایفای نقش‌های پیشرفته پرستاری، مجهز شدن به دانش اختصاصی، تأثیرگذاری در آموزش بالینی و کار پرستاری می‌باشد(۷). به نظر می‌رسد نظام آموزشی و برنامه آموزشی دکتری پرستاری در ایران دچار نوعی بلاتکلیفی است و هدف آن واضح و مشخص نیست(۸). اگرچه در سال ۱۳۹۵ تغییراتی در برنامه دکتری پرستاری ایجاد شد و دوره‌های اختیاری(Non-core) به آن اضافه شده است، اما این تغییر نیز نتوانسته تاثیر قابل ملاحظه‌ای بر پیشرفت آموزش دانشجویان دکتری پرستاری بگذارد و آن را به سمت عملگرایی پیش ببرد، زیرا به نظر می‌رسد این اقدامات مبتنی بر ساختار محکم و بر اساس نیازهای رشته پرستاری و نیازهای جامعه نبوده است و همچنان نتوانسته چالش اصلی رشته پرستاری یعنی فاصله بین تئوری و عمل را حل کند(۹). در سیستم آموزش پرستاری ایران، علی‌رغم تلاش‌های فراوان جهت افزایش تعداد دانشکده‌های دارای مقطع تحصیلات تکمیلی و دکتری، متأسفانه باید اظهار داشت که نه تنها کیفیت خدمات پرستاری به‌همین میزان افزایش نیافته، بلکه به‌نظر می‌رسد که کاهش نیز یافته است، زیرا عملگرایی به‌عنوان یک فلسفه اساسی و مهم برای پشتیبانی و ادغام آموزش، عمل، تحقیق و سیاست، کم‌تر مورد توجه قرار گرفته و همچنان تاکید روی دروس تئوری می‌باشد که در بیش‌تر مواقع تناسبی از نظر محتوا و حجم با عملکرد پرستاران و شرح وظایف آنها در بالین ندارد(۱۰). نمودهای کم‌توجهی به عملگرایی در کوریکولوم آموزشی پرستاری ایران را می‌توان در دور شدن از ماهیت اصلی مراقبت بالینی رشته پرستاری و پرداختن به مسائل نسبتا حاشیه‌ای اشاره کرد. کوریکولوم دکتری پرستاری، به‌جای توجه و تاکید به مسائل و مشکلات عرصه بالین و در نظر گرفتن دورسی جهت تقویت هرچه بیش‌تر مهارت‌های بالنینی دانشجویان، صرفا به پژوهش، چاپ مقالات به‌عنوان تکالیف درسی و همچنین چاپ دو مقاله ISI یا PubMed به‌عنوان یکی از شروط دفاع پایان‌نامه تاکید می‌کند که این تکالیف نه تنها به افزایش صلاحیت‌های علمی و عملی دانشجویان کمکی نمی‌کند، بلکه به‌عنوان مانعی در این راه نیز محسوب می‌شود، زیرا در بیش‌تر موارد این پژوهش‌ها مبتنی بر نیازهای اصلی رشته پرستاری و جامعه نبوده و قادر به حل مشکلات موجود نبوده و فقط روند فارغ‌التحصیلی دانشجویان را به تاخیر می‌اندازد(۳). از سویی دیگر، از پرستاری به‌عنوان یک دیسیپلین عملگرا یاد شده، اما تاکنون کم‌تر محققی با نگاهی عمیق به تأثیر این رویکرد بر آموزش پرستاری پرداخته است. شایان ذکر است که آموزش پرستاری ترکیبی از آموزش تئوری و عملی است، بنابراین هم تولید دانش انتزاعی و نظری و هم تبدیل آن به دانش عملی و کاربردی لازم و ملزوم ارتقای پرستاری بوده و می‌بایستی نوعی تعامل و تعادل بین آنها وجود داشته باشد که در حال حاضر تمرکز کوریکولوم دکتری پرستاری در ایران بیش‌تر متمرکز بر قسمت اول (تولید دانش انتزاعی) است(۱۱). در حالی که با توجه به شرایط کنونی پرستاری و مشکلات فروانی که در حوزه‌ای مختلف پرستاری که از جمله آن می‌توان به نبود جایگاه مناسب برای دکتری پرستاری در بالین و عدم استقلال این مقطع در تصمیم‌گیری‌های آموزشی و درمانی برای بیماران، ضرورت توجه هر چه بیش‌تر به عملگرایی در مقاطع تحصیلات تکمیلی پرستاری به‌خصوص مقطع دکتری که آخرین مرحله علم اندوزی و کسب دانش بوده و فارغ‌التحصیلان این مقطع به‌عنوان مجتهدین این رشته به حساب می‌آیند، به چشم می‌خورد.

نتیجه‌گیری می‌شود که در کوریکولوم‌های آموزشی دکتری پرستاری ایران، توجه کمی به پراگماتیسم (عملگرایی) به‌عنوان زیربنای فلسفی آن شده است و به‌مانند حلقه‌ای مفقوده در این دیسپلین خودنمایی می‌کند. در حالی‌که این دیدگاه می‌تواند به‌عنوان پلی بین آموزش، بالین و پژوهش عمل کند. بنابراین توصیه می‌شود برای ارتقای کیفیت این مقطع، کوریکولوم این مقطع به‌طور مرتب و به‌صورت پویا در معرض بازنگری و اصلاح قرار گیرد، تغییراتی مانند استفاده از آموزش مبتنی بر

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.48305/24.0.154]

شواهد، ارائه دروس تئوری در مقطع دکتری پرستاری به‌صورت کاربردی و مبتنی بر نیازهای جامعه، استفاده از شیوه‌های نوین آموزش و فاصله گرفتن از روش‌های تدریس صرفا تئوریک و سنتی، در این برنامه آموزشی اعمال شود تا زمینه حرکت کوریکولوم مقطع دکتری پرستاری به سمت عمل‌گرایی فراهم شود.

کلید واژه‌ها: پراگماتیسم، کوریکولوم، دکتری پرستاری

منابع

1. Torres C, James A, Lamour K, Dzara K, Frey-Vogel A. Needs Assessment of Residents and Nurses for Interprofessional Cross-Cultural Curriculum. The Clinical Teacher. 2023:e13709.
2. Gooshi Dehaghi M, Vafadar Z. [Comparative study of nursing PhD. Education program in Iran and Colombia school of nursing]. Journal of Medical Education and Development. 2020; 15(1): 71-81.[Persian]
3. Sanagoo A, Jouybari L, Bakhshian F, Saadat Mehr R. [Analysis of The Educational System of Nursing PhD in Iran and College of Nursing in Salt Lake City, UTAH (USA)]. Journal of Nursing Education. 2022; 11(1): 1-9.[Persian]
4. Farsi Z, Nasiri M, Sajadi SA, Khavasi M. Comparison of Iran's nursing education with developed and developing countries: a review on descriptive-comparative studies. BMC Nurs. 2022; 21(1): 105.
5. Naseh L, Arsalani N, Moghaddam F, Taghlili F, Ahmadi M, Fallahi-Khoshknab M. [A Comparative Study of the PhD Curriculum of Nursing between Iran and University of Pittsburgh, USA]. Journal of Nursing Education (JNE). 2022; 11(6): 48-61.[Persian]
6. Heidary A, Rajabpoor M. [Criticism of Nursing Ph. D. Curriculum from the Viewpoint of Attention to Pragmatism: with a Special Look at the Curriculum of Iran]. Navid No. 2023; 26(87): 59-70.[Persian]
7. Corrêa BLMALC, Santana RF, Rocha GS, Bandeira TM, Carmo TG, Carvalho A. Quality improvement in the implementation science paradigm in professional programs: scoping review. Revista Gaúcha de Enfermagem. 2023; 44: e20220159.
8. Asadizaker M, Rokhafroz D, Sayadi N,Cheraghbeigi N. [A comparative study between the Iranian Nursing PhD curriculum and the American Duke School of Nursing]. Scientific Journal of Nursing, Midwifery and Paramedical Faculty. 2021; 6(3): 1-24.[Persian]
9. Amaniyan S, Nobahar M, Babamohamadi H. [Comparative Study of PhD Nursing Curriculum in Iran and Norway]. Qom University of Medical Sciences Journal. 2021; 14(10): 44-52.[Persian]
10. Rakhshan M, Jahromi MK. [Exploration of Nursing Student's Lived Experiences of Encounter with Theory and Practice Gap]. Journal of Nursing Education (JNE). 2024; 12(6): 35-47.[Persian]
11. Negarandeh R, Khoshkesht S. Expected roles of PhD graduated nurses: a scoping review. Florence Nightingale J Nurs. 2022; 30(2): 202-208.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.48305/24.0.154]